

MENSEN MAKEN DE STAD?

Een onderzoek naar de invloed van gender bij
buurtparticipatie

R.B. Anceaux

Masterthesis sociologie; grootstedelijke vraagstukken & beleid

Erasmus Universiteit Rotterdam

Studentnummer: 487586

Begeleider: Dr. K.M.J.P. Pijpers

Tweede lezer: Dr. J.F.A. Braster

Aantal woorden: 9669

Voorwoord

Maandenlang stond het op mijn verlanglijstje: *Feminist City* (2020) van Leslie Kern. Keer op keer werd de levering uitgesteld. Vorige zomer viel het boek eindelijk op de mat. Kern betoogt in haar boek dat de stad niet ontworpen is voor vrouwen. Sociale ongelijkheid is, stelt Kern, ingebouwd in onze fysieke omgeving. Aan de hand van thema's als moederschap, persoonlijke ruimte en angst, bespreekt zij de ervaringen van vrouwen in de stad. Toen ik maanden later begon aan het onderzoeksvoorstel van mijn masterthesis zat het boek van Kern nog steeds in mijn hoofd. In de tussentijd was ik, door mijn werk bij de gemeente Capelle aan den IJssel, steeds meer geïnteresseerd geraakt in burgerparticipatie. Om ervoor te zorgen dat steden niet alleen worden ingericht naar de behoeften van mannen, is het van belang dat vrouwen betrokken zijn bij besluitvormingsprocessen. Deze thesis is ontstaan uit de wens te onderzoeken in hoeverre dit het geval is.

Allereerst een woord van dank voor de actieve bewoners die ik heb mogen interviewen. De gesprekken hebben mij niet alleen veel inzicht gegeven in buurtbetrokkenheid en -participatie, maar waren ook nog eens erg leuk. Ik wil mijn collega's bij de gemeente Capelle aan den IJssel bedanken voor hun hulp bij het vinden van respondenten. Hun contacten in de wijk hebben dit onderzoek mede mogelijk gemaakt. Een coronabesmetting, de nasleep ervan en uitdagingen tijdens de onderzoeksperiode zorgden ervoor dat deze behoorlijk uitliep. Daarom wil ik mijn begeleider Kevin Pijpers en medestudenten Bianka en Suzanne hartelijk danken voor hun feedback, motiverende woorden en (mentale) steun tijdens het schrijven van mijn thesis. Mijn welgemeend excuses voor het verstoren van jullie zomervakantie.

Samenvatting

In dit exploratief onderzoek is de invloed van gender bij buurtparticipatie nader onderzocht. Eerder onderzoek toont aan dat vrouwen minder vaak betrokken zijn bij lokale besluitvormingsprocessen dan mannen. Dit terwijl zij net zoveel, zonet meer participeren in de buurt. Onderzoekers vrezen dat dit sociale ongelijkheid in de hand werkt. Via observaties bij bewonersavonden en diepte-interviews met actieve buurtbewoners is gepoogd dit verschil in participatie te verklaren. Het onderzoek vond plaats van april tot en met juli 2021 in de gemeenten Rotterdam en Capelle aan den IJssel. Op basis van de resultaten is het niet mogelijk één oorzaak aan te wijzen die de verschillen kunnen verklaren. De bevindingen wijzen erop dat gender niet direct van invloed is op de betrokkenheid op bij lokale besluitvormingsprocessen, maar mogelijk indirect toch een rol speelt bij de ontwikkeling van *civil skills* noodzakelijk voor participatie en de tijd die vrouwen hebben om zich in te zetten in de wijk. Omdat dit onderzoek naar buurtparticipatie maar een kleine sample betreft kent het beperkingen. Het zou daarom van toegevoegde waarde zijn de bevindingen middels een grootschalig kwantitatief onderzoek te toetsen.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Maatschappelijke relevantie	5
1.3 Wetenschappelijke relevantie	6
1.4 Onderzoeksvraag	7
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	8
2.1 Participatie gedefinieerd	8
2.2 De participatieladder	9
2.3 Vormen van buurtparticipatie	9
2.4 Buurtparticipatie in Nederland	11
2.5 Buurtparticipatie nader bekeken	11
2.5.1 Determinanten voor buurtparticipatie	12
2.5.2 Bewegredenen te participeren	13
2.6 Gender en participatie	13
2.7 Samenvatting theoretisch kader	15
Hoofdstuk 3: Methodologie	16
3.1 Setting	16
3.2 Dataverzameling	17
3.3 Data analyse	19
Hoofdstuk 4: Resultaten	20
4.1 Resultaten bewonersavonden	20
4.2 Resultaten interviews	21
4.2.1 Bewegredenen te participeren	21
4.2.2 Vormen van actief burgerschap	22
4.2.3 De leefomgeving	22
4.2.4 Tijd	23
4.2.5 Sociaal kapitaal	23
4.2.6 Contact met de gemeente	24
4.2.7 Digitale buurtparticipatie	25
Hoofdstuk 5: Discussie	26
5.1 Gender en actief burgerschap	26
5.2. Vormen van actief burgerschap	28
5.3. Digitale buurtparticipatie	28
5.4 Reflectie	29
Hoofdstuk 6: Conclusie	30
Literatuurlijst	31
Bijlage A: Interviewgide	34
Bijlage B: Checklist ethical and privacy aspects of research	35

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Ruim acht jaar geleden kondigde de gemeente Rotterdam aan dat de bestuurlijke inrichting de komende jaren op de schop zou gaan. Deelgemeenten worden opgeheven en vervangen door gebiedscommissies. Zo moeten Rotterdammers veel meer invloed krijgen bij het maken van plannen voor de stad en zou er beter worden geluisterd naar bewoners. Al gauw wordt de structuur weer omgegooid: In Noord en Feijenoord kiest de gemeente ervoor de gebiedscommissies te vervangen door 14 wijkraden en in zes wijken start een experiment met gelote wijkcomités. Hoewel de vorm verschilt, zijn de taken en verantwoordelijkheden van de gebiedscommissies, wijkraden en wijkcomités identiek (Rotterdam, z.d.).

Ondanks alle veranderingen geven leden van de gebiedscommissies aan zich regelmatig niet gehoord te voelen. Hun adviezen worden, zo zeggen zij, genegeerd. Wethouder Roos Vermeij wil daarom dat de gebiedscommissies door heel de stad worden vervangen door wijkraden, om zo buurtbewoners meer invloed te geven op wat er in hun leefomgeving gebeurt (Rijnmond, 2021).

Steeds vaker roept de overheid haar inwoners op mee te denken met de ontwikkeling van beleid. Burgerparticipatie staat zowel landelijk als lokaal hoog op de politieke agenda. Acht jaar nadat koning Willem-Alexander in zijn allereerste Troonrede sprak over hoe de verzorgingsstaat plaats zou maken voor een participatiemaatschappij, worstelt de overheid nog altijd met deze nieuwe rol. Ook op lokaal niveau. Veel gemeenten zijn nog altijd *'zoekende in het actuele proces van herijking van verantwoordelijkheden'* (Van De Wijdeven, p. 12, 2012). De overgang naar een meer faciliterende en stimulerende overheid gaat niet over één nacht ijs en het ontwikkelen van een nieuwe rolverdeling tussen gemeente, partners in de stad en haar inwoners heeft tijd nodig (Van De Wijdeven, 2012).

Niet alleen de overheid heeft moeite met de transformatie. In de participatiemaatschappij wordt iedereen die dat kan gevraagd *'verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving'* (Troonrede, 2013). Steeds vaker blijkt niet iedere burger even makkelijk mee te komen in de veranderende samenleving (Verschoor & De Bruijn, 2017) en zijn er verschillen in hoe het wegvallen van de overheid door burgers wordt opgevangen (Engbersen, Snel, 't Hart, 2015). Zo zijn mannen vaker betrokken bij politieke besluitvorming dan vrouwen, participeren hogeropgeleiden vaker dan burgers met een minder hoog opleidingsniveau en is er een duidelijk verschil te zien in participatie bij autochtonen en

mensen met een andere achtergrond. Ambtenaren geven aan dit beeld te herkennen. Op bewonersavonden en in lokale bestuursorganen zien zij vaak dezelfde gezichten (en deze gezichten lijken vaak op elkaar). Het fenomeen van de oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden in de politiek wordt ook wel het vraagstuk van de ‘diplomademocratie’ genoemd (Van Der Meer, 2016). Wetenschappers vrezen dat dit leidt tot toenemende sociale ongelijkheid (Engbersen et al., 2015).

Bij inspraakavonden, een van de manieren waarop burgers kunnen deelnemen aan lokale besluitvormingsprocessen, zijn witte, hoogopgeleide mannen van middelbare leeftijd doorgaans oververtegenwoordigd (Van Der Meer, 2016). Dat terwijl uit verschillende onderzoeken (Gittell et al., 2000; Engbersen et al., 2015) blijkt dat vrouwen net zoveel of vaker participeren dan mannen. Zo zijn vrouwen vaker betrokken bij buurtparticipatie en mantelzorg (Engbersen et al., 2015). Mannen zijn op hun beurt vaker politiek actief, zowel op landelijk als lokaal niveau (Van Der Meer, 2016).

Hoewel vrouwen dus veelvuldig bijdragen aan de leefbaarheid in de wijk (Dekker, 2007; Engbersen et al., 2015) zijn ze minder vaak betrokken bij (lokale) besluitvormingsprocessen (Van Der Meer, 2016). Deze studie onderzoekt de invloed van gender op bewonersparticipatie in de buurt. Hoe kunnen dergelijke verschillen in participatie worden verklaard?

1.2 Maatschappelijke relevantie

Deze studie geeft zowel landelijke als lokale overheden inzicht in hoe buurtbewoners betrokken zijn bij ontwikkelingen in hun leefomgeving. Vrouwen zijn vaak betrokken bij initiatieven in de wijk, maar dragen minder vaak bij aan de ontwikkeling van beleid (Dekker, 2007) en aan de fysieke ruimte in hun directe leefomgeving. Dit kan sociale ongelijkheid in de hand werken. Wanneer bepaalde groepen oververtegenwoordigd zijn en vaker een stem krijgen bij het bepalen van beleid, kan dit ervoor zorgen dat de belangen van andere groepen minder of niet worden behartigd (Van Der Meer, 2016).

In de plannen van wethouder Vermeij wordt de buurt een belangrijke plek voor bewoners om invloed uit te oefenen op de lokale politiek en haar beleid. Dit maakt onderzoek naar beweegredenen te participeren in de wijk des te meer van belang. Door dieper in te gaan op genderverschillen en na te gaan hoe deze van invloed zijn op buurtparticipatie, biedt dit onderzoek aanknopingspunten voor landelijk en lokaal participatiebeleid.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Door te onderzoeken wat maakt dat vrouwen enerzijds regelmatig betrokken zijn bij buurtparticipatie maar aan de andere kant minder vaak deelnemen aan lokale besluitvormingsprocessen (Engbersen et al., 2015) draagt deze studie bij aan het discours over de (on)gelijkheid van het huidige participatiebeleid. Daarmee sluit de studie vanuit sociologisch oogpunt aan bij het ongelijkheidsvraagstuk - wie heeft wat en waarom? -, één van de hoofdvragen in de sociologie (Elchardus et al., 2014).

Door één vorm van participatie nader te onderzoeken, sluit dit onderzoek aan op eerdere onderzoeken naar bewonersparticipatie in stadswijken (Dekker, 2007; Engbersen et al., 2015; Van de Wijdeven, 2012). Eerder onderzoek heeft verschillende variabelen blootgelegd die verklaren waarom sommige bewoners wel participeren en anderen niet (o.a. Bolt & Maat, 2005; Dekker, 2007). Onderzoek naar welke factoren van invloed zijn op *hoe* men participeert zijn schaars. Demografische kenmerken als leeftijd, sociaaleconomische status en huiseigenaarschap worden vaak genoemd als belangrijke determinanten bij actief burgerschap. Hierbij wordt dus vooral gekeken naar individuele kenmerken van participanten en non-participanten. Gender wordt in deze thesis bekeken vanuit sociaal-constructivistisch perspectief. Dit houdt in dat gender niet wordt bestudeerd als individueel kenmerk of natuurlijke onderscheiding, maar als sociaal construct. Dat maakt dit onderzoek een aanvulling op eerdere studies naar determinanten voor bewonersparticipatie.

Door te bestuderen of en hoe gender van invloed is op burgerparticipatie in de wijk sluit de studie tevens aan bij eerder onderzoek naar de relatie tussen gender en participatie. Veel onderzoekers richten zich op politieke participatie (Schlozman, Burns & Verba, 1994; Burns, Schlozman & Verba, 2001) of de *civil society* (Howell, 2007; Ishkanian & Lewis, 2007). Zijn de mechanismen die bepalend zijn voor genderverschillen bij politieke participatie en in het maatschappelijk middenveld (zoals bijvoorbeeld vakbonden en milieuorganisaties) ook van invloed wanneer het bewonersparticipatie betreft?

1.4 Onderzoeksvraag

Kijkend naar de tegenstrijdigheden op het gebied van buurtparticipatie is het doel van de studie meer inzicht te krijgen in hoe de verschillen in bijdragen tussen man en vrouw ontstaan. De onderzoeksvraag luidt:

‘Welke rol speelt gender bij bewonersparticipatie in de wijk?’

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

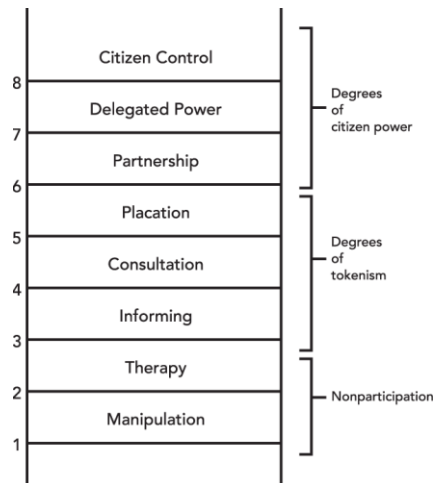
In dit hoofdstuk worden eerder onderzoek en bestaande theorieën met betrekking tot participatie besproken. Te beginnen met welke vormen en niveaus van participatie er te onderscheiden zijn. Ook verklaringen voor participatieve ongelijkheid in de buurt en beweegredenen om te participeren komen aan bod. Er is nog weinig bekend over hoe verschillen in buurtparticipatie tussen mannen en vrouwen kunnen worden verklaard. Daarom zal wordt in het theoretisch raamwerk tevens aandacht besteed aan eerder onderzoek naar de invloed van gender op andere vormen van participatie zoals het maatschappelijk middenveld en bij politieke participatie.

2.1 Participatie gedefinieerd

Burgerparticipatie kent vele vormen en vindt plaats op verschillende schaalniveaus. In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar participatie in de directe leefomgeving, de buurt of wijk, en zodoende wordt er in deze studie gesproken over buurtparticipatie. Buurtparticipatie wordt op verschillende manieren gedefinieerd. Het meest passend voor dit onderzoek is de definitie die gebruikt wordt door Dekker (2007). Zij definieert buurtparticipatie als *activities undertaken by residents with the aim of positively influencing the social and physical situation of the neighbourhood* (p.357). Alle activiteiten die bijdragen aan het verbeteren van de buurt op sociaal en fysiek vlak zijn, zo stelt Dekker (2007), vormen van buurtparticipatie. Dekker maakt in haar definitie geen onderscheid tussen formele en informele participatie. Dit in tegenstelling tot veel andere onderzoekers (Van Marissing, 2007). Formele buurtparticipatie verwijst naar bewoners die deelnemen aan besluitvormingsprocessen ten behoeve van verbeteringen in de wijk, zoals bewonersavonden. Alle andere actieve participatie van bewoners, bijvoorbeeld het opruimen van zwerfafval of het organiseren van een buurtactiviteit, wordt informele participatie genoemd (Dekker, 2007).

2.2 De participatieladder

Naast de verschillende vormen van participatie wordt ook onderscheid gemaakt in de mate van participatie. Een veelgebruikt instrument om de mate van participatie te meten is de participatieladder van Arnstein (figuur 1). Arnstein (1969) richt zich specifiek op verschillende vormen van formele participatie en hoeveel invloed burgers hebben op besluitvormingsprocessen. De participatieladder bestaat uit acht treden waarin de mate van betrokkenheid en macht van de burger bij het

(Arnstein, 1969)

besluitvormingsproces bij elke trede toeneemt. Volgens Arnstein (1969) is er alleen sprake van participatie als deze ook een machtsverschuiving teweeg brengt. Op de onderste twee treden (*nonparticipation*) van de ladder is hiervan geen sprake. Op de drie daarboven gelegen treden (*tokenism*) is de macht van de burger zeer beperkt en is er volgens Arnstein geen sprake van echte participatie. De burger heeft de mogelijkheid mee te praten, maar de beslissingsbevoegdheid ligt nog altijd bij de overheid. Pas bij de bovenste drie treden van de participatieladder hebben burgers echt invloed op de besluitvorming. In samenwerking met de overheid of - in de hoogst haalbare vorm van participatie – als burgerbestuur zelf verantwoordelijk voor het beleid en uitvoering ervan.

2.3 Vormen van buurtparticipatie

Zoals in de voorgaande twee paragrafen naar voren komt, zijn er verschillende vormen en gradaties van buurtparticipatie te onderscheiden. Zo wordt er onderscheid gemaakt tussen meedenken of -doen (Verba en Nie, 1972; Van De Wijdeven, 2012; Van Marissing, 2007) ofwel formele en informele/recreatieve participatie. Formele participatie kent vervolgens ook verschillende vormen: actieve participatie, participatie op eigen initiatief of participatie op uitnodiging. Participatie op eigen initiatief of op uitnodiging beschrijft het onderscheid in wie het contact initieert met de lokale overheid. Actieve participatie gaat over lidmaatschap van bijvoorbeeld een huurdersvereniging of bewonerscommissie (Van Marissing, 2007). Ook maken diverse auteurs onderscheid tussen fysieke en sociale participatie. Sociale participatie kan bestaan uit het onderhouden van contacten met buurtbewoners of het organiseren van een

activiteit, terwijl fysieke participatie bijvoorbeeld gaat om het opknappen van de wijk (Rohe en Stewart, 1996).

In zijn proefschrift *Doe-democratie: Over actief burgerschap in stadswijken* (2012) introduceert Van de Wijdeven een typologie om actief burgerschap beter te kunnen begrijpen. Allereerst maakt Van de Wijdeven (2012) onderscheid (p.163) tussen ad hoc (deeltijd) en fulltime actief burgerschap. Daarnaast maakt hij onderscheid in de manier waarop men participeert; door zelf te doen of door besluitvormingsprocessen te beïnvloeden. Zo komt hij uiteindelijk tot vier typen actieve burgers: wijkexperts, buurtbouwers, projectentrekkers en casusexperts (p.173-218), elk met hun eigen vaardigheden en interessegebied.

Zowel de buurtbouwer als de projectentrekker uiten hun betrokkenheid in concreet handelen, al is eerstgenoemde veelal jarenlang betrokken en werkt de projectentrekker meer op ad hoc basis aan initiatieven in de wijk. De wijkexperts en casusexperts zijn juist meer gericht op het besluitvormingsproces en proberen dit proces actief te beïnvloeden. Ook hier is sprake van een verschil in de duur van betrokkenheid. De wijkexpert is een veelgeziene gast op allerlei inspraakavonden, waar de casusexpert de focus legt op een specifiek onderwerp of probleem in de wijk.

Van de Wijdeven (2012) onderscheidt in zijn proefschrift een viertal vormen van actief burgerschap. De verschillende rollen die burgers kunnen vervullen in hun buurt vereisen ook andere vaardigheden. Wijkexperts voelen zich thuis in een vergadercultuur. Zij spreken gemakkelijk met bestuurders en ambtenaren en fungeren vaak als serieuze gesprekspartner voor de professionals in de wijk. Zij voeren het woord in vergaderingen en zijn spreekbuis voor de buurtbewoners. Zij hebben kennis van de wijk, haar historie en lokale besluitvormingsprocessen. Buurtbouwers hebben meer contact met buurtbewoners dan met de lokale overheid. Hoewel zij ook regelmatig vergaderen gaat het hen vooral om de praktische afstemming van de concrete activiteiten waar zij zich mee bezig houden. De projectentrekkers houden zich doorgaans bezig met één concrete activiteit. Het thema waar zij zich op toelagen is vaak sterk verweven met hun eigen leven of de directe leefomgeving. Buurtbouwers werken bij het ontwikkelen van hun plannen vaak als een soort projectteams samen met een of meerdere bureaus. Er is daarbij zelden sprake van een formele structuur. Ook casusexperts zijn doorgaans betrokken bij een enkel project of thema waarbinnen zij het besluitvormingsproces proberen te beïnvloeden. Hierbij is contact met de bureaus niet per definitie nodig. Pas wanneer het beïnvloeden van het besluitvormingsproces moeizaam verloopt en actievoeren vereist is, is het

soms noodzakelijk buurtbewoners te betrekken. Casusexperts eigenen zich informatie over een bepaald thema of onderwerp gemakkelijk toe. Hiervoor maken zij vaak gebruik van vaardigheden en kennis die zij in hun werk hebben opgedaan. De casusexpert is bijvoorbeeld werkzaam (geweest) als architect of jurist.

2.4 Buurtparticipatie in Nederland

Burgerparticipatie kent een lange geschiedenis in Nederland. Lenos, Sturm en Vis onderscheiden in *Burgerparticipatie in gemeenteland* (2006) drie generaties van beleid rondom burgerparticipatie. De *eerste generatie* burgerparticipatie werd ingeleid door een steeds mondiger wordende burger. Burgers wilden in de jaren '70 meer inspraak in besluitvormingsprocedures. Ook wilden zij in een eerder stadium betrokken worden bij het maken van plannen en niet, zoals voorheen, achteraf hun mening geven.

In de jaren '90 wordt het voor burgers mogelijk steeds vroeger in het proces te participeren. Het maken van beleid wordt meer gelijkwaardig en vindt steeds vaker plaats in co-creatie. Dit wordt de *tweede generatie* burgerparticipatie genoemd.

Sinds de eeuwwisseling is het voor burgers mogelijk zelf initiatieven aan te dragen. De verhoudingen tussen burger en overheid zijn in deze situatie omgedraaid. Burgers hebben zelf een idee, voeren dit waar mogelijk zelf uit en de overheid faciliteert. Dit staat bekend als *de derde generatie* burgerparticipatie (Lenos et al., 2006).

Lenos et al.,(2006) benadrukken dat de generaties elkaar niet opvolgen of vervangen, maar elkaar aanvullen en naast elkaar bestaan.

2.5 Buurtparticipatie nader bekeken

Er is veelvuldig onderzoek gedaan naar mechanismen die van invloed zijn op buurtparticipatie. Eerdere onderzoekers hebben vooral gezocht naar verklaringen waarom burgers wel of niet participeren en verschillen tussen participanten en non-participanten bloot gelegd. Daarmee bieden dergelijke onderzoeken ook aanknopingspunten voor onderzoek in verschillende vormen van participatie. Er zijn verschillende factoren van invloed op bewonersparticipatie, al is de relatie niet altijd eenduidig.

2.5.1 Determinanten voor buurtparticipatie

Burgers met een hoge sociaaleconomische status (SES) participeren meer dan mensen met een lage SES. Dit vanwege hun sociale en cognitieve vaardigheden en het feit dat ze meer sociale contacten hebben (Dekker, 2007). Dit leidt ertoe dat zij vaker politiek betrokken zijn, actief zijn in bij buurtactiviteiten en vaker contact hebben met de lokale overheid (Verba & Nie, 1972).

In de literatuur komt naar voren dat ouderen doorgaans meer participeren dan jongere buurtbewoners. Dit omdat zij meer tijd spenderen in de wijk en daarom meer waarde hechten aan een prettige leefomgeving (Dekker, 2007).

Ook huiseigenaarschap is een belangrijke determinant voor buurtparticipatie. Redenen hiervoor zijn dat huiseigenaren een bewuste keuze hebben gemaakt voor de buurt (Dekker, 2007) zij hun woningwaarde op peil willen houden en zich daarom eerder inzetten voor het behoud van de leefbaarheid in de wijk (Dekker, 2007).

Het verband tussen etniciteit en participatie is minder concreet. Uit diverse onderzoeken (Engbersen et al., 2015) komt naar voren dat migranten minder participeren dan autochtonen. Andere onderzoekers wijzen er juist op dat het hogere gevoel van groepsidentiteit onder minderheden juist een positief effect heeft op buurtparticipatie (Verba & Nie, 1972; Dekker, 2007).

Participatie wordt echter niet enkel bepaald door socio-demografische factoren. Zo benadrukt Dekker (2007) het belang van sociaal kapitaal en betrokkenheid bij de buurt voor bewonersparticipatie. Bewoners die zich sterk verbonden voelen met hun buurt zijn meer geneigd te participeren, omdat zij het gevoel hebben deel uit te maken van een gemeenschap. Sociale binding is daarmee zeer belangrijk voor participatie. Ook ruimtelijk-emotionele binding is volgens Dekker (2007) van belang voor participatie in de buurt. Bewoners die trots zijn op de wijk en een *'sense of belonging'* ervaren, zijn meer bereid zich in te zetten voor hun omgeving (Dekker, 2007). Sociaal kapitaal maakt het bewoners mogelijk te participeren (Dekker, 2007). De term sociaal kapitaal werd onder meer gebruikt door Pierre Bourdieu (1986) maar werd vooral bekend dankzij het werk van Robert Putnam. In zijn boek *Bowling Alone* (2000) waarschuwt Putnam dat maatschappelijke ontwikkelingen en een sterke individualisering van de samenleving het sociaal kapitaal van Amerikanen in rap tempo doet afnemen. Met sociaal kapitaal worden de hulpmiddelen bedoeld die mensen tot hun beschikking hebben dankzij hun zakelijke en persoonlijke netwerken (Putnam, 2000).

2.5.2 Beweegredenen te participeren

De vraag wat bewoners ertoe beweegt zich in te zetten voor de wijk is al jaren onderwerp van wetenschappelijk onderzoek (Van Marissing, 2007) en houdt ook professionals behoorlijk bezig.

Informeel, recreatieve of sociale vormen van participatie als een evenement in de wijk kunnen doorgaans rekenen op een hoge opkomst dankzij het laagdrempelige karakter van de activiteiten (Van Marissing, 2007). Dergelijke activiteiten worden vooral bezocht door gepensioneerden en gezinnen met kinderen (Van Marissing, 2007). Formele participatietrajecten krijgen minder respons in de wijk. Onderzoek laat zien dat ontevredenheid een belangrijke motivator is om formeel te participeren in de wijk (Van Marissing, 2007, Engbersen et al., 2015). Als de wijk geen problemen kent, wordt participatie doorgaans ervaren als een tijdrovende klus die de bewoners niet veel oplevert (Van Marissing, 2007). Bewoners die ook in tijden van voorspoed betrokken zijn bij formele participatieprocessen zijn doorgaans bovenmatig geïnteresseerd in wat er in de wijk speelt. Zij blijven geïnformeerd via de lokale media. Dit maakt het voor gemeenten belangrijk te blijven communiceren in huis-aan-huis bladen en via lokale radio- en televisiestations (Van Marissing, 2007).

2.6 Gender en participatie

Om genderverschillen in buurtparticipatie te kunnen duiden, is het relevant te kijken naar genderverschillen bij andere typen van participatie. Zoals gezegd is er nog weinig onderzoek gedaan naar hoe gender van invloed is op buurtparticipatie. Wel is er veel onderzoek gedaan naar verschillen in politieke betrokkenheid tussen mannen en vrouwen (Engbersen et al., 2015; Van Der Meer, 2016; Verba et al., 1997), mantelzorg en krijgt de positie van vrouwen in het maatschappelijk middenveld meer en meer aandacht (zie bijvoorbeeld Howell, 2007; Ishkanian & Lewis, 2007). Onderzoek laat zien dat vrouwen belangrijk zijn voor de buurt. Gittell, Ortega-Bustamante & Steffy (2000) noemen vrouwen zelfs sleutelfiguren in de ontwikkeling van (achterstands)wijken middels hun inzet in *community development organisations* (CDOs). Gittell et al., (2000) concluderen bijvoorbeeld dat CDOs die worden aangestuurd door vrouwen, van groot belang zijn voor het verbeteren van de leefbaarheid in Amerikaanse achterstandswijken en actief burgerschap toeneemt in wijken waar zij actief zijn.

Studies naar zorgwerk tonen aan dat mantelzorg doorgaans wordt verleend door vrouwen (Engbersen et al., 2015; Duijs, Verdonk & Abma, 2019). Wie zorgt, zo stellen Duijs

et al. (2019), krijgt er in de participatiemaatschappij vaak steeds meer zorgtaken bij. Dit werkt volgens de onderzoekers genderongelijkheid in de hand. Zo is het niet ongebruikelijk dat mensen die mantelzorg verlenen minder gaan werken. Omdat het veelal vrouwen zijn die mantelzorg verlenen, leidt deze ontwikkeling tot een stijgende ongelijkheid in de arbeidsparticipatie. En het werkt ook andersom. Wie minder participeert op de arbeidsmarkt wordt vaker gevraagd zorgtaken op zich te nemen (Duijs et al., 2019).

Mannen zijn daarentegen weer vaker politiek actief (Engbersen et al., 2015; Verba, Burns & Schlozman, 1997). Dit is niet enkel in Nederland het geval, maar, zo stellen Verba et al., (1995) een bekend fenomeen in democratische landen wereldwijd. Opvallend gegeven is dat vrouwen net zo vaak, zo niet vaker, gebruik maken van hun stemrecht dan mannen doen (Schlozman, Burns & Verba, 1994). Maar dit verschil vertaalt zich dus niet naar andere vormen van politieke activiteit. Schlozman et al. (1995) onderscheiden drie voorwaarden voor politieke participatie die volgens Van Houweling, Boele en Dekker (2014) ook voor burgerparticipatie relevant zijn: engagement, recruitment en resources. *Engagement* betreft interesse voor maatschappij en politiek en het gevoel dat een politieke bijdrage zin heeft. *Recruitment* heeft te maken met formele en informele netwerken die mensen met elkaar in contact brengen. *Resources* zijn de hulpbronnen die mensen in staat stellen om te participeren. Verba et al. (1995) onderscheiden drie verschillende hulpbronnen die van belang zijn voor participatie: tijd, geld en *civic skills*, zoals communicatieve en organisatorische vaardigheden. In het boek *The private roots of public action (2001)* introduceren Burns et al., (2001) een model om politieke participatie van mannen en vrouwen te bestuderen. Hun theorie borduurt voort op eerder onderzoek van o.a. Verba & Nie (1972) en Verba, Schlozman & Brady (1995). In het boek stellen zij zichzelf de (simpele) vraag hoe het verschil in politieke activiteit tussen mannen en vrouwen kan worden verklaard. Het antwoord, zo concluderen de auteurs, is echter niet zo eenvoudig. Het is niet mogelijk één oorzaak aan te wijzen voor de verschillen in politieke participatie. Zij stellen dat het verschil in participatie het gevolg is van ‘*cumulative deficits*’ (p. 272) van verschillende factoren verbonden aan politieke participatie. Burns et al., (2001) wijzen erop hoe ervaringen in het gezin, het onderwijs en op de arbeidsmarkt bijdragen aan een verschillende ontwikkeling van mannen en vrouwen. Zo hebben vrouwen minder makkelijk toegang tot hoger onderwijs, houdt een traditionele rolverdeling in het gezin hen vaker thuis (p. 358) en zijn zij vaker werkzaam in functies waar het minder vanzelfsprekend is vaardigheden te ontwikkelen die van pas komen bij politieke participatie (p. 211). Dit verschil in ontwikkeling

is, zo stellen Burns et al., (2001), zeer van invloed op de politieke betrokkenheid van mannen en vrouwen en met name op de ontwikkeling van eerdergenoemde *civic skills*.

Ook concluderen Burns et al., (2001) dat gender van invloed is op politieke *efficacy*. Efficacy wordt ook wel omschreven als politiek vertrouwen en het gevoel dat de burger in staat is de politiek te beïnvloeden. In zijn artikel '*De lokale democratie en het probleem van participatieve ongelijkheid*' (2016) onderschrijft Van der Meer (2016) het belang van efficacy voor politieke participatie. Van der Meer (2016) maakt in zijn artikel onderscheid (p.362) tussen interne en externe efficacy. Interne efficacy betreft het gevoel voldoende competent te zijn. Externe efficacy beschrijft het gevoel dat het politieke systeem open staat voor input van burgers.

2.7 Samenvatting theoretisch kader

Dit hoofdstuk beschrijft meer en minder recente bevindingen op het gebied van participatie. Er bestaan verschillende vormen om in de buurt of wijk actief te zijn en verschillende manieren van actief burgerschap vragen andere inspanningen en vereisen andere vaardigheden. Dit hoofdstuk gaat tevens dieper in op genderverschillen zichtbaar in andere vormen van participatie. Verschillende elementen genoemd in de literatuur worden in interviews aan de respondenten voorgelegd. In hoofdstuk wordt de gebruikte methodologie besproken.

Hoofdstuk 3: Methodologie

Dit onderzoek is gericht op het verkrijgen van inzicht in het proces van bewonersparticipatie. De beleving en ervaringen van de bewoners staan hierbij centraal. Er wordt bij de beantwoording van de onderzoeksvraag daarom gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek (Bryman, 2012). De nadruk ligt daarbij op wat men ertoe beweegt te participeren en hoe men invulling aan de participatie geeft.

3.1 Setting

In hetzelfde jaar dat de kersverse koning op Prinsjesdag voor het eerst het sprak over de participatiemaatschappij werd in de Eerste Kamer de nieuwe Gemeentewet aangenomen. De wet ontnam gemeentebesturen de bevoegdheid deelgemeenten in te stellen. Volgens het kabinet vormden de deelgemeenten in Rotterdam en stadsdelen in Amsterdam een onafhankelijke bestuurslaag die zij onnodig achtte. Het opheffen van de deelgemeenten moest bewoners en bestuur dichter tot elkaar brengen. De nieuwe wet bood wel ruimte tot het aanstellen van gebiedscommissies. De gebiedscommissies vormen, samen met de gemeenteraad en het college, het totale gemeentebestuur. Hoewel zij over minder taken en bevoegdheden beschikken dan de deelgemeenten, hebben zij een belangrijke rol in het bestuur van de stad. Samen met bewoners, ondernemers en andere lokale partners hebben zij de taak een plan te ontwikkelen ten behoeve van de verbetering van het gebied. Ook zijn gebiedscommissies verantwoordelijk voor het betrekken van bewoners bij het maken van deze plannen en het stimuleren van het ontwikkelen van initiatieven in de buurt (De Koster, 2013).

In 2014 konden Rotterdammers voor het eerst kiezen wie er in de gebiedscommissie zitting zou nemen. Vier jaar later, in 2018, volgde de eerste wijziging: twee gebiedscommissies werden vervangen door 14 wijkraden om zo bewoners meer invloed te geven op wat er in de directe leefomgeving gebeurt. In drie andere gebieden ging een experiment met gelote wijkraden van start (Rotterdam, 2018).

De afgelopen jaren kwam er steeds vaker kritiek op de bestuursstructuur van Rotterdam. Commissieleden gaven aan het gevoel te hebben niet gehoord te worden. Ook in de relatief nieuwe structuur wordt nog altijd veel afstand gevoeld tot het stadhuis. Daarom is het college nu van plan de structuur opnieuw te veranderen. In het voorstel 'De Wijk aan Zet' moeten gebiedscommissies en wijkcomités plaatsmaken voor in totaal 35 wijkraden om zo de burger

nog meer invloed te geven op de ontwikkelingen in de wijk (Onnink, 2021). Later dit jaar wordt besloten over het voorstel.

Burgemeente Capelle aan den IJssel is aanzienlijk kleiner dan het naastgelegen Rotterdam. De stad heeft net iets meer dan 67.000 inwoners t.o.v. ruim 650.000 in de havenstad (Allecijfers, z.d.). Ook in Capelle staat burgerparticipatie hoog op de politieke agenda. Daarom zijn er binnen de gemeente verschillende manieren waarop bewoners kunnen meedenken en -doen. Twee jaar geleden begon de gemeente Capelle aan den IJssel met de ontwikkeling van de nieuwe Stadsvisie. In de Stadsvisie staat beschreven hoe de gemeente er in 2040 uit moet komen te zien. Bewoners krijgen de gelegenheid mee te denken. De gemeente Capelle aan den IJssel heeft een enquête gemaakt waarin Capellenaren hun mening kunnen geven over de stadsvisie. Samen met maatschappelijke partners uit de stad heeft de gemeente een conceptversie gemaakt. Bewoners kunnen via de enquête laten weten wat zij van de plannen vinden. Hun inbreng wordt vervolgens verwerkt in de definitieve versie (Boers, 2021).

Bewoners worden vaker gevraagd hun mening te geven via (online) vragenlijsten. Zo is er een burgerpanel opgericht. Leden van het burgerpanel kunnen meedoen aan enquêtes waarin vragen worden gesteld over thema's als de leefomgeving en bezuinigingen. De resultaten worden meegenomen in de besluitvorming van het bestuur (Denk en doe mee, z.d.).

Op wijkniveau kunnen bewoners meedenken via het Wijkoverlegplatform (WOP). Daar werken bewoners, ambtenaren en vertegenwoordigers van de woningcorporatie, politie en maatschappelijk werk samen aan de leefbaarheid in de wijk. Ook van meer traditionele vormen van participatie als inspraakavonden - waar bewoners worden geïnformeerd en hun mening kunnen geven over specifieke projecten - wordt dikwijls gebruik gemaakt.

Het veldwerkonderzoek vond zowel in Rotterdam als in Capelle plaats. De schaalgrootte van de gemeente Rotterdam en de verschillende manieren waarop bewoners worden uitgenodigd te participeren maken de stad een interessant onderzoeksgebied. Tegelijkertijd is het ook interessant na te gaan hoe kleinere gemeenten participatie faciliteren. Daarom is er gesproken met bewoners uit beide gemeenten. Tevens heeft de onderzoeker deelgenomen aan bewonersavonden in zowel Capelle aan den IJssel (1) als in Rotterdam (2).

3.2 Dataverzameling

Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de beweegredenen van bewoners om te participeren in hun buurt is gebruik gemaakt van een meervoudige benadering.

In de periode van april tot juni 2021 zijn drie bewonersavonden bijgewoond. Twee van deze bewonersavonden vonden vanwege de coronamaatregelen digitaal plaats. Het bijwonen van een inspraakavond laat zien hoe dergelijke ontmoetingen verlopen, wie er deelneemt aan het proces en welke thema's aan bod komen. Tevens biedt het inzicht in waar bewoners precies over mee mogen denken en welke mate van invloed zij hebben. Van de observaties zijn tijdens of vlak na de bijeenkomsten uitgebreide *field notes* gemaakt (Bryman, 2012). Deze aantekeningen zijn mede gebruikt bij de samenstelling van een topiclijst voor de interviews met bewoners. Samen met het theoretisch kader en eerdere, informele gesprekken met betrokken ambtenaren vormden de aantekeningen een leidraad voor de topiclijst.

De voornaamste vorm van dataverzameling bestond uit het houden van interviews met bewoners. Omdat de beleving van de bewoners in dit onderzoek centraal staat, is gebruik gemaakt van semi-gestructureerde interviews (Gibbs, 2018). Die aanpak maakte het mogelijk de antwoorden van de verschillende respondenten te vergelijken, maar bood tevens ruimte door te vragen op de gegeven antwoorden (Bryman, 2012).

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, was het van belang respondenten te werven die van elkaar verschillen wat betreft gender en manier van participatie. Daarom is er gebruik gemaakt van *purposive sampling* (Bryman, 2012). Om een helder beeld te krijgen van hoe gender buurtparticipatie beïnvloedt, heeft de onderzoeker zowel mannen als vrouwen benaderd voor een interview. Er hebben voor dit onderzoek tien diepte-interviews plaatsgevonden. Zes van de geïnterviewden zijn vrouwen, de overige vier man.

Een aantal respondenten is benaderd naar aanleiding van hun deelname aan inspraakavonden of eerder contact met ambtenaren van de gemeente Capelle aan den IJssel. Ambtenaren werkzaam in de buitenruimte, het sociaal domein en wijkregisseurs hebben regelmatig contact met bewoners. Zij hebben de onderzoeker in contact gebracht met vier bewoners. Ook zijn er respondenten geworven vanuit het eigen netwerk van de onderzoeker.

Om in contact te komen met bewoners die op eigen initiatief iets organiseren in de wijk - bewoners die informeel participeren - heeft de onderzoeker een inloopuur bezocht voor en door bewoners van de wijk Struisenburg in Rotterdam Kralingen. Een aantal van hen helpt ook de wijk schoon te houden en via hen is het onderzoek geïntroduceerd bij andere actieve bewoners. Door middel van *snowball sampling* (Bryman, 2012) is zo een groep van vier respondenten geworven die vanuit eigen initiatief bijdragen aan de leefbaarheid in de wijk.

In het kader van de maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van het coronavirus zijn de interviews zoveel mogelijk op afstand gehouden. Een aantal interviews vond plaats in de buitenruimte.

3.3 Data analyse

Zoals gezegd zijn van de deelname aan de bewonersavonden uitgebreide *field notes* gemaakt. Deze aantekeningen zijn onder meer gebruikt bij het opstellen van de topiclijst voor de diepte-interviews. Tevens zijn de aantekeningen van de bewonersavonden gecodeerd en geanalyseerd ten behoeve van het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Ook de tien interviews zijn getranscribeerd en gecodeerd. Vervolgens is gezocht naar verbanden tussen de verschillende codes. Bij het coderen is gebruik gemaakt van attenderende begrippen uit de literatuur en observaties.

3.4 Ethische principes

Om de privacy van de respondenten te waarborgen zijn hun reacties geanonimiseerd. Bij het verwerken van de interviewdata is gebruik gemaakt van pseudoniemen. Er wordt enkel door middel van codes aan de respondenten gerefereerd.

Bij ieder onderzoek dat wordt uitgevoerd aan het Department of Public Administration and Sociology (DPAS) is het invullen van de *checklist ethical and privacy aspects of research* (zie bijlage B) een vereiste. Onderdeel van de checklist is het *informed consent form*. Dit formulier is voorafgaand aan de interviews door alle respondenten ondertekend. Tijdens het interview hadden respondenten altijd de mogelijkheid te stoppen of te weigeren dat hun gegevens hiervoor worden gebruikt, zonder hierbij een reden te vermelden.

Het onderzoek vond deels plaats bij de gemeente Capelle aan den IJssel. In het dagelijks leven is de onderzoeker daar werkzaam als senior medewerker bij de afdeling Publiekszaken. Het onderzoek vindt plaats op een andere afdeling en heeft geen raakvlak met het normale werk. Het is als onderzoeker van belang ethisch te werk te gaan. Daarom zijn respondenten woonachtig in Capelle aan den IJssel geïnformeerd over het dienstverband bij de gemeente en dat de resultaten van het onderzoek mogelijk gebruikt zullen worden in evaluaties op het proces bij participatie binnen de organisatie.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen besproken naar aanleiding van de observaties bij een drietal bewonersavonden, gevoerde gesprekken met bewoners tijdens een inloopochtend en de interviews met tien bewoners uit de twee buurgemeenten.

4.1 Resultaten bewonersavonden

Het organiseren van een bewonersavond verloopt tijdens de coronapandemie iets anders dan gebruikelijk. Twee van de inspraakavonden werden vanwege de geldende maatregelen digitaal gehouden. Een derde avond vond plaats in de buitenlucht. Het deelnemersaantal van de digitale bijeenkomsten lag vele malen hoger dan bij de fysieke bijeenkomst. Dit kan grotendeels worden verklaard door de thema's ter bespreking die avond. Zowel bij de digitale bijeenkomst georganiseerd door de gemeente Capelle aan den IJssel als die van de gemeente Rotterdam werden er plannen besproken die op weerstand van de buurt kunnen rekenen.

Opvallend is hoe anders de gemeenten de digitale bijeenkomsten hebben ingericht. Capelle aan den IJssel heeft het proces zodanig ingericht dat de circa 30 aangesloten bewoners via videoverbinding in gesprek kunnen met de betrokken ambtenaren. Een deel van de betrokken ambtenaren en het bestuur sluit digitaal aan, de (externe) gespreksleider en ambtelijke ondersteuning zijn aanwezig op het gemeentehuis. Bewoners kunnen elkaar zien als ze de camera aanzetten. Ook kunnen zij met elkaar communiceren via de chatfunctie. Het gezelschap is gemêleerd. Er zijn stellen die samen deelnemen aan de sessies, mannen en vrouwen alleen. Ook de leeftijd varieert, al zijn er geen jongeren aanwezig. Tijdens de sessie geeft de gespreksleider aan dat die wel op verschillende manieren zijn uitgenodigd bijvoorbeeld door een informatiebord te plaatsen bij het voetbalpleintje in de buurt waar deze bijeenkomst over gaat.

De gemeente Rotterdam organiseert als het ware een live uitzending die meer doet denken aan een talkshow. Op die manier worden bewoners bijgepraat over de plannen voor de herinrichting van een deel van de wijk. Deelnemers kunnen elkaar niet zien en ook niet met elkaar chatten. Interactie met en tussen buurtbewoners is dus niet mogelijk. Het is wel mogelijk vragen in te dienen via de chat die vervolgens in de uitzending beantwoord worden of op een later tijdstip schriftelijk worden beantwoord. Ook hier is een voorzitter die de sessie begeleidt. Bij de informatieavond zijn ruim 200 omwonenden aangesloten.

De fysieke bijeenkomst in Rotterdam wordt bezocht door evenveel bewoners als ambtenaren. Het totaal aantal deelnemers komt daarmee op acht. De wijkmanager zegt wat cynisch dat het weleens anders is geweest (en er meer ambtenaren dan bewoners waren bij voorgaande bijeenkomsten). Er zijn enkel mannen aanwezig. Twee van hen zijn ook op andere manieren actief in de wijk. Beiden maken deel uit van een wijkbestuur: de ene neemt zitting in de gebiedscommissie, de ander is voorzitter van BuurtBestuurt. Bij de bijeenkomst, georganiseerd door de gemeente Rotterdam, wordt het definitieve ontwerp van de herinrichting van een plein in Rotterdam-West gepresenteerd. De opmerkingen die buurtbewoners bij een eerder overleg hebben gemaakt, zijn verwerkt in het ontwerp. Bij de eerdere inspraakavond waren 15 personen aanwezig, de digitale enquête waarin bewoners werd gevraagd mee te denken over de herinrichting kreeg ruim 200 reacties.

Bij alle bijeenkomsten is de mate waarin bewoners mogen meedenken over de plannen beperkt. De gemeente Capelle aan den IJssel geeft duidelijk kaders aan waaraan de suggesties voor de herinrichting van de buitenruimte moeten voldoen, de ambtenaren van de gemeente Rotterdam geven aan na te kijken of suggesties nog in het plan kunnen worden opgenomen. Ook benadrukken zij dat het niet altijd mogelijk is bewoners ‘aan de voorkant’ te betrekken. Soms zijn er randvoorwaarden waar de herinrichting van een gebied aan moet voldoen. Daarom is de gemeente eerst ‘*zelf met huiswerk aan de slag gegaan*’ en worden bewoners pas in een later stadium betrokken bij de besluitvorming.

4.2 Resultaten interviews

4.2.1 Beweegredenen te participeren

Er zijn twee belangrijke redenen die mensen ertoe bewegen te participeren in de wijk: onvrede of zorgen over de wijk en/of de wens het wat gezelliger te maken in de wijk. Waar de respondenten verschillen in de manier waarop ze zich inzetten voor hun leefomgeving en de frequentie waarin ze dat doen, geeft de meerderheid aan dat hun betrokkenheid voortkomt uit zorgen over de omgeving. De onderwerpen zijn zeer divers: van vervuiling tot veiligheid of de groenvoorziening. Verpaupering en verloedering van de wijk worden vaak genoemd als aanleiding voor actief burgerschap. ‘*Er werd steeds vaker ingebroken in huizen en auto’s in de wijk. Toen ben ik langs alle deuren gegaan om te vragen om de telefoonnummers van de bewoners. Deze heb ik allemaal toegevoegd aan een groepsapp voor buurtpreventie zodat we elkaar konden informeren en de wijk in de gaten konden houden (M3CapIJ).*’

Vier respondenten geven aan zich in eerste instantie juist in te zetten om iets leuks te organiseren voor de wijk en haar bewoners. Twee van hen geven specifiek aan dit te doen om ontmoeting tussen wijkbewoners te stimuleren en de cohesie te vergroten. Moederschap is voor twee van de respondenten een belangrijke determinant voor buurtparticipatie. *‘Tot mijn dochter naar school ging had ik eigenlijk helemaal geen binding met de wijk, maar dit is wel zo gegroeid (V5CapIJ)’*. Ouderschap leidt tot meer contacten in de wijk. Bij het naar school brengen, speelafspraken en in de speeltuin leren ouders elkaar kennen. Door dit contact ontstaat er een netwerk waarin men elkaar ondersteunt in zorgtaken (oppassen) en bij het organiseren van activiteiten in de buurt. Deze netwerken bestaan voornamelijk uit vrouwen.

4.2.2 Vormen van actief burgerschap

In de interviews is gevraagd naar hoe bewoners zich inzetten voor de wijk. Uit de gesprekken kan worden opgemaakt dat formeel en informeel participeren voor de helft van de respondenten door elkaar loopt. De respondenten die aangeven formeel te participeren doen dit op verschillende manieren. Drie van de respondenten zijn actief in een wijkraad, vier anderen denken mee over specifieke projecten in hun wijk of hebben regelmatig (namens de buurt) contact met de wijkmanager. Meer dan de helft van de respondenten zet zich ook in voor de wijk door activiteiten te organiseren. Drie respondenten dragen bij aan de leefbaarheid in de wijk door de wijk schoon te houden of activiteiten te organiseren. Dit doen zij nog niet heel lang. Alle andere geïnterviewden zetten zich al langere tijd in voor de wijk. Sommige van hen al tientallen jaren. Vaak zijn zij begonnen met één specifieke activiteit of zaak en zijn van daaruit bij steeds meer zaken in de wijk betrokken geraakt. Twee van hen zijn vanuit hun werk voor de wijk later in de gemeenteraad terecht gekomen. Na hun periode in de raad zijn zij doorggegaan met hun activiteiten voor de wijk.

De bewoners die aangeven goed contact met de burens belangrijk te vinden, zetten zich ook in dit contact te stimuleren. Zij zijn betrokken bij het opzetten van inloopochtenden voor bewoners en organiseren activiteiten voor kinderen. Ook houden zij een vinger aan de pols bij burens die mogelijk wat extra hulp nodig hebben.

4.2.3 De leefomgeving

Alle bewoners geven aan de directe leefomgeving te waarderen, al zijn er wel zorgen over de leefbaarheid van de wijk. Zoals gezegd is dit voor veel bewoners initieel aanleiding geweest

zich in te zetten voor de buurt. Veel van hen voelen zich verbonden met de buurt. Deels omdat het een prettige plek is om te wonen vanwege de voorzieningen of de woning zelf, anderen juist door het contact met buurtbewoners.

Het contact met de burens is niet voor iedereen van belang. *‘Of ik contact met mijn burens belangrijk vind? Niet echt. Ze proberen hier weleens wat te organiseren, een borrel ofzo. Daar zit ik eigenlijk niet op te wachten (M3CapIJ).’* Het contact met de burens wordt als positief ervaren, maar een praatje is voldoende. Voor anderen is het contact met de buurt juist een verrijking. *‘Het wekelijks afval prikken met de burens heeft me wel een beetje geholpen. Het ging niet zo goed met me en ik vind het wel echt leuk om zo mensen te leren kennen (V2Rdam).’*

4.2.4 Tijd

Een belangrijke factor wel of niet te participeren is tijd. Dit geldt voor de helft van de geïnterviewden. Werk is daarin voor alle bewoners een belangrijke drempel om te participeren. Een van de respondenten is zich pas in gaan zetten voor de wijk toen ze minder ging werken, een ander geeft aan hier pas tijd voor te hebben gekregen na het pensioen. Ook geeft een drietal vrouwen aan beperkte tijd te hebben voor actief burgerschap vanwege zorgtaken. Dit betreft zowel mantelzorg als zorg voor kinderen. Een van de respondenten geeft aan pas actief te zijn geworden in de wijk nadat haar kind het huis uit ging.

Bewoners die al langer betrokken zijn bij buurtparticipatie noemen tijd niet als belemmering – zij doen na jarenlange betrokkenheid nu juist een stapje terug en geven het stokje door aan de jongere buurtbewoners. Een respondent geeft aan dat hij vroeger veel deed voor de wijk, maar nu selectiever omgaat met zijn tijd: *‘Ik was altijd erg actief, voor verenigingen en de buurt, maar ik doe nu graag een stapje opzij. Ik hoef niet zo nodig meer overal bij betrokken te zijn (M2CapIJ).’*

4.2.5 Sociaal kapitaal

Veel bewoners die betrokken zijn bij besluitvorming geven aan vaardigheden die zij geleerd hebben in studie of werk in te zetten bij hun activiteiten in de wijk. *‘Ik werk zelf bij de overheid, dus weet een beetje hoe zo’n proces werkt en bij wie je dan moet zijn. Ook weet ik bij wie ik moet zijn als de gemeente niet reageert (M2CapIJ).’* Een van de vrouwelijke respondenten beaamt dat vaardigheden geleerd op de werkvloer worden ingezet voor de wijk: *‘R. spreekt*

misschien iets vaker in en zit iets vaker voor. Hij komt ook uit het zakenleven, uit het bankwezen. We zeggen bij bepaalde dingen dan ook 'dit is jouw rol'. Ik ben bijvoorbeeld meer van de activiteiten. Dat is mijn rol (V5CapIJ)'.

De buurtbewoners die betrokken zijn bij besluitvormingsprocessen in de wijk zijn na(ast) hun werk ook op andere manieren actief. Allen zijn actief betrokken bij het verenigingsleven, als vrijwilliger, bestuurslid of adviseur. *'Na mijn pensioen ben ik door een kennis bij de Kamer van Koophandel benaderd. Of ik het leuk vond jonge ondernemers te ondersteunen. Dat heb ik een paar jaar gedaan, tot ik het idee had dat ik er te lang uit was om nog goed te adviseren (M3CapIJ)'.* Een ander helpt culturele stichtingen bij het aanvragen van ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) aanwijzingen. Een van de respondenten is zelf een wooncoöperatie begonnen en probeert de opgedane kennis nu zo veel mogelijk te delen met anderen.

De doeners geven daarentegen aan dat zij zich vooral bezig houden met hun werk en daarnaast zorg bieden aan anderen. Dit verschilt van de zorg voor kinderen tot mantelzorg voor familieleden.

4.2.6 Contact met de gemeente

De meedenkers hebben regelmatig contact met ambtenaren of het bestuur van de gemeente waar ze wonen. Dit geldt in mindere mate voor de bewoners die zich informeel inzetten voor de wijk: *'Als ik dingen zie dan geef ik dat door aan de buurvrouw. Zij heeft contact met de wijkmanager en geeft boodschappen aan hem door. Zelf heb ik nooit contact met de gemeente (V2Rdam)'.*

De ervaringen in het contact met de gemeente zijn wisselend. De geïnterviewde Capellenaren zijn overwegend positief. Zij waarderen de korte lijnen, hoe makkelijk het is met een betrokken ambtenaar in contact te komen en de afhandeling van vragen of opmerkingen. Ook over het bestuur zijn de respondenten te spreken. Zij zijn toegankelijk en betrokken.

In Rotterdam verloopt het contact minder gemakkelijk. Een deel van de bewoners wijt dit aan de structuur van de organisatie en de schaalgrootte van bijvoorbeeld de gebiedscommissie. *'Je hebt allemaal lagen; het gemeentebestuur, de gebiedscommissie en BuurtBestuurt. Er zijn zoveel lagen, maar niemand voelt de urgentie (V6Rdam)'.* Een ander heeft haar twijfels over de invloed van de wijkraad. Ook over de positie van BuurtBestuurt heeft men zijn vraagtekens. Het contact met de gemeente loopt via een gebiedsmanager. De ervaringen met deze constructie zijn wisselend. In de ene wijk wordt de inzet van de gebiedsmanager enorm gewaardeerd, elders hebben bewoners het idee dat deze niets voor hen

kan betekenen omdat gebiedsregisseurs of wijkmanagers slechts beperkte bevoegdheden hebben. *‘Wijkmanagers zijn nu een doorgeefluik en dat werkt dus niet (M4Rdam).’*

4.2.7 Digitale buurtparticipatie

Een onderwerp dat niet in de vragenlijst was opgenomen maar wel tijdens veel van de gesprekken naar voren kwam is het gebruik van social media bij buurtparticipatie. Op twee van de respondenten na spraken alle bewoners over het contact met buurtbewoners via een appgroep. Twee van de geïnterviewden zijn beheerder van een (of meerdere) buurtgroepen, de overige zes zijn lid. De appgroepen worden gebruikt om informatie te delen, meldingen door te geven, activiteiten in de buurt te promoten of om buurtbewoners om hun mening te vragen over zaken die spelen in de wijk. De appgroepen worden streng gemodereerd zodat deze groepen niet voor andere doeleinden worden gebruikt. Een ander geeft aan dat de WhatsAppgroep ook wel eens wordt gebruikt om burenruzies uit te vechten. Ook dan wordt er streng opgetreden. Naast WhatsApp wordt er ook gebruik gemaakt van e-mail. *‘Omdat sommige dingen zich niet zo goed lenen voor de app en ik inmiddels zoveel mailadressen had ben ik ook een mailgroep begonnen voor berichten die te lang zijn voor de app (M3CapIJ)’*. Daarnaast wordt de app NextDoor in veel buurten gebruikt om met elkaar contact te houden en informatie te delen.

Hoofdstuk 5: Discussie

5.1 Gender en actief burgerschap

Bij de analyse van de interviews valt direct op dat er grote verschillen zijn in hoe vrouwen participeren in de buurt. Waar een deel van hen bijdraagt aan lokale besluitvormingsprocessen hebben anderen vrijwel geen contact met de (lokale) overheid of andere partners in de wijk. Dit in tegenstelling tot de mannelijke respondenten die allen regelmatig contact hebben met de autoriteiten. Op basis van de literatuur kan worden verwacht dat mannen over meer hulpmiddelen beschikken die het hen mogelijk maken deel te nemen aan lokale besluitvormingsprocessen. De resultaten lijken dit ten dele te bevestigen. Verba et al. (1995) onderscheiden een drietal hulpbronnen die van belang zijn voor politieke participatie: tijd, geld en *civic skills*. Op het eerste gezicht lijkt het verschil in participatie vooral te kunnen worden verklaard door een verschil in vaardigheden. Alle geïnterviewde mannen geven aan in hun beroep competenties te hebben verworven die hen helpen bij te dragen aan de wijk. Dit geldt niet voor alle vrouwelijke respondenten. De vrouwen die wel betrokken zijn bij lokale besluitvormingsprocessen hebben net als de mannen in werk, studie of bij vrijwilligerswerk kennis vergaard en vaardigheden ontwikkeld die zij gebruiken bij hun inzet voor de buurt. De werkvloer is bij uitstek een plek waar men vaardigheden opdoet die van belang zijn voor deelname aan lokale besluitvormingsprocessen. Vrouwen zijn zoals gezegd vaker werkzaam in functies waarbij het minder vanzelfsprekend is vaardigheden te ontwikkelen die van pas komen bij politieke participatie. Ook in de buurt worden dergelijke patronen zichtbaar. Deze vrouwen dragen ook in de wijk minder of anders bij. Daarmee sluiten de bevindingen uit dit exploratief onderzoek naar buurtparticipatie aan bij eerder onderzoek van onder meer Verba et al. (1995) en Burns et al., (2001).

Uit de data blijkt dat tijd, net als bij politieke participatie, een belangrijke determinant is voor buurtparticipatie. Werk wordt vaak genoemd als belemmering bij participatie, vooral wanneer werk moet worden gecombineerd met zorgtaken. Wanneer bewoners geen tijd hebben deel te nemen, kan het zijn dat hun belangen bij besluitvormingsprocessen niet altijd worden behartigd. De literatuur (Duijs et al., 2019) laat zien dat zorgtaken nog altijd veelal op de schouders van vrouwen terecht komen, ook wanneer zij daarnaast op de arbeidsmarkt participeren. Van de geïnterviewde vrouwen die aangaven werk en zorg te combineren was er slechts één voor wie dit geen belemmering vormde te participeren. Geen van de mannen gaf aan dat zij door deze combinatie niet in staat waren bij te dragen aan de buurt.

Op basis van de gesprekken met bewoners lijkt geld geen rol te spelen bij buurtparticipatie. Er zijn daarmee weliswaar parallellen te ontdekken tussen politieke- en buurtparticipatie, maar de twee zijn dus niet een op een te vergelijken met de resultaten uit eerder onderzoek van bijvoorbeeld Verba et al. (1995).

De netwerken waar een individu toe behoort, lijken vooral belangrijk voor formele bewonersparticipatie. Sociaal kapitaal lijkt minder van belang voor bewoners die bijdragen aan de leefbaarheid in de wijk door te *doen*. Vrijwel alle bewoners geven aan zich verbonden te voelen met de buurt, zich er thuis te voelen. Niet alle respondenten vinden contact met buurtbewoners even belangrijk. Een deel van de respondenten vindt het gewoon prettig in een leefbare wijk te wonen en draagt daarom bij. Dit geldt vooral voor de mensen die enkel bijdragen aan de leefbaarheid in de wijk via formele participatieprocessen. De bewoners die zich bezighouden met het organiseren van activiteiten voor de buurt vinden allen goed contact met buurtbewoners van belang. Sociale binding lijkt daarmee vooral een beweegreden informeel te participeren en minder van belang bij formele vormen van participatie. Dit sluit daarmee aan bij eerdere bevindingen van Dekker (2007). Omdat Dekker (2007) in haar onderzoek geen onderscheid maakt in *hoe* bewoners participeren komt dit in haar resultaten niet naar voren. Uit de gesprekken met de bewoners die tijdens dit onderzoek zijn gevoerd, komt naar voren dat het belang van sociaal kapitaal of sociale binding afhankelijk lijkt te zijn van de manier waarop bewoners zich inzetten voor de buurt.

Waar sommige bewoners participeren in de buurt omdat zij binding voelen met de wijk is het omgekeerde ook zichtbaar: Participatie lijkt het gevoel ergens thuis te horen te versterken en bij te dragen aan binding met de buurt. Dit onderschrijft eerdere bevindingen van Dekker en Van Kempen (2006). Een van de respondenten geeft aan dat zij juist meer buurtbewoners heeft leren kennen sinds zij zich voor de wijk inzet en dat dit een positief effect heeft gehad op hoe zij de wijk waardeert. Ook draagt participatie bij aan het ontwikkelen van nieuwe netwerken. Vrijwel alle bewoners geven aan door hun participatie in de wijk veel mensen te hebben leren kennen. Informele participatie kan daarmee bijdragen aan de ontwikkeling van sociaal kapitaal en daarmee aan de mogelijkheden voor bewoners ook een bijdrage te leveren aan formele participatieprocessen. Recreatieve participatie, waarbij vrouwen veelvuldig betrokken zijn, kan zo een springplank vormen om ook op meer manieren bij te dragen aan de leefbaarheid in de wijk.

5.2. Vormen van actief burgerschap

De literatuur laat zien dat er verschillende vormen en gradaties van buurtparticipatie te onderscheiden zijn. De typologie van Van de Wijdeven (2012) komt in deze studie slechts ten dele naar voren. Dit kan te maken hebben met de manier waarop de respondenten zijn geworven. Een deel van de respondenten is geworven door middel van *snowball sampling*. Dit kan ertoe leiden dat de groep respondenten minder representatief is dan met andere methoden het geval was geweest. Meedenken en -doen lijken vaak door elkaar te lopen. Wel is er onderscheid te maken tussen bewoners die ad hoc en fulltime participeren. Mannen lijken iets vaker bij meerdere zaken betrokken te zijn, waar vrouwen zich soms enkel inzetten voor één casus, in twee gevallen direct verbonden met het moederschap. Van de Wijdeven (2012) bespreekt in zijn dissertatie, net als bijvoorbeeld Burns et al., (2001), een aantal vaardigheden die participanten nodig hebben om een bepaalde rol in de wijk te vervullen. De bevindingen onderschrijven deze conclusies. Ervaringen opgedaan op de arbeidsmarkt zijn belangrijk voor de rol die actieve burgers in de wijk vervullen. Bewoners die in het werkende leven gewend zijn (geraakt) te vergaderen, zijn regelmatig betrokken bij formele participatieprocessen. In zijn proefschrift gaat Van de Wijdeven (2012) niet in op mogelijke verklaringen voor de verschillende manieren waarop bewoners een bijdrage leveren aan de verbetering van hun leefomgeving. Het ontwikkelen van vaardigheden en vergaren van sociaal kapitaal, zo blijkt uit de literatuur (Putnam, 2000; Burns et al., 2001), gebeurt echter niet in een vacuüm en is aan omgevingsfactoren onderhevig. Er lijkt, op basis van deze verkenning, overlap te zitten in de theorieën van Burns et al., (2001), Verba et al., (1995) en de typen buurtparticipatie van Van de Wijdeven (2012). Het zou daarom interessant zijn de parallellen verder te bestuderen.

5.3. Digitale buurtparticipatie

De coronapandemie dwingt gemeenten op zoek te gaan naar andere vormen om bewoners te betrekken bij lokale besluitvorming. Er is de afgelopen anderhalf jaar veel geëxperimenteerd met het organiseren van digitale bijeenkomsten en bewoners zijn regelmatig op afstand (bijvoorbeeld via brieven en digitale enquêtes) betrokken bij ontwikkelingen in hun wijk. Op basis van de observaties lijkt deze aanpak van meerwaarde te zijn. De digitale bijeenkomsten die zijn meegenomen in dit onderzoek werden veel beter bezocht dan de bijeenkomst waarbij bewoners fysiek deel konden nemen. Tegelijkertijd waren de groepen digitale deelnemers meer gemêleerd. Wanneer bewoners middels enquêtes kunnen meedenken wordt hier veelvuldig

gebruik van gemaakt. Plaats- (en tijd) ongebonden vormen van participatie lijken dus op meer respons te kunnen rekenen. Uit de interviews blijken bewoners steeds vaker digitaal met elkaar in contact te zijn, netwerken ontstaan via applicaties als WhatsApp en NextDoor en e-mail. Een onderzoek naar hoe digitalisering bijdraagt aan buurtparticipatie, het ontstaan van sociale netwerken in de wijk en de relatie tot sociale cohesie zou daarom van meerwaarde kunnen zijn.

5.4 Reflectie

Deze verkenning wekt de suggestie dat processen van invloed op politieke participatie ook gelden voor specifieke vormen van buurtparticipatie. Omdat dit onderzoek naar buurtparticipatie maar een kleine sample betreft, zou het van toegevoegde waarde zijn de bevindingen middels een kwantitatieve studie te toetsen.

Het aantal bewoners bevroegd in deze studie is kleiner dan vooraf gehoopt. Dit omdat het niet eenvoudig was in contact te komen met een diverse groep respondenten. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heeft de onderzoeker veel tijd moeten besteden aan *purposive sampling*. Uiteindelijk is een groep respondenten gevonden die voldoende van elkaar verschilt in gender, leeftijd en manier van participeren.

Hoofdstuk 6: Conclusie

In dit hoofdstuk wordt de vraag welke rol gender bij bewonersparticipatie in de wijk speelt beantwoord. De veronderstelling was dat gender mogelijk, net als bij politieke participatie, belangrijk zou kunnen zijn voor de betrokkenheid bij lokale besluitvormingsprocessen, ook wel formele participatie genoemd. De bevindingen wijzen erop dat gender niet direct van invloed is op de betrokkenheid bij formele participatie. Dit exploratief onderzoek laat zien dat gender mogelijk indirect toch een rol speelt. Zo lijken vrouwen met veel zorgtaken minder geneigd tot meedenken. Wel zijn ze vaak betrokken bij informele vormen van participatie in de wijk (opruimen van zwerfvuil, organiseren van activiteiten voor kinderen). Geen van de mannen gaf aan hierdoor belemmerd te zijn, hoewel ook bij hen tijd een belangrijke factor is. Het is onduidelijk of meer traditionele gendernormen hierin van invloed zijn; de vrouwen die aangaven dat zij het vaak te druk hebben met zorgtaken en werk zijn beiden alleenstaande moeder. Mogelijk is dit ook van invloed op het ontwikkelen van sociaal of cultureel kapitaal en vaardigheden, *civic skills*, die participatie mogelijk maken.

Nu overheden bewoners steeds vaker vragen bij te dragen aan de ontwikkeling van lokaal beleid is het van belang kritisch te kijken wat er voor nodig is om mee te denken. Vanaf 2022 hoopt de gemeente Rotterdam in alle buurten wijkraden te hebben die verantwoordelijk zijn voor het bepalen van de koers in het gebied en een belangrijke schakel zijn in het betrekken van andere buurtbewoners bij dit proces. Om ervoor te zorgen dat de belangen van alle bewoners hierin worden meegenomen is het zaak ervoor te zorgen dat zij zo goed mogelijk vertegenwoordigd worden. Hoewel gender niet direct van invloed is op de mogelijkheden te participeren is het ontbreken van onder meer tijd en vaardigheden voor vrouwen dat mogelijk wel. Lokale overheden hebben het afgelopen jaar als gevolg van de coronapandemie veel geëxperimenteerd met andere manieren om bewoners bij besluitvorming te betrekken. De data verzameld tijdens de observaties bij bewonersavonden lijkt erop te wijzen dat participatie op afstand en de mogelijkheid vanuit huis deel te nemen aan informatieavonden de deelname van vrouwen doet toenemen. Het is interessant te kijken of dergelijke ontwikkelingen de verschillen op termijn kleiner maakt.

Net als Burns et al., (2001) was de vraag aan het begin van dit onderzoek vrij eenvoudig en blijkt ook dit keer het antwoord niet zo eenduidig. Het is niet mogelijk één oorzaak aan te wijzen die de verschillen kunnen verklaren. Er lijken meerdere factoren, *cumulative deficits*, ten grondslag te liggen aan de verschillen in hoe mannen en vrouwen participeren in de wijk.

Literatuurlijst

- Arnstein, S.R. (1969) *A ladder of citizen participation*, Journal of the American Institute of Planners, 34, pp. 216-224.
- Boers, D. (2021, 20 februari). *Brigitte Moratis over enquête stadsvisie: “‘We willen iedereen mening meenemen’”*. Radio Capelle. <http://radiocapelle.nl/nieuws/14678-brigitte-moratis-over-enquete-stadsvisie-we-willen-iedereens-mening-meenemen/>
- Bolt, G., & R. ter Maat. (2005). *Participatie in de buurt*. Tijdschrift voor de Volkshuisvesting, 6, 56-62.
- Bourdieu, P. (1986) The Forms of Capital. in J.Richardson, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258. New York: Greenwood Press.
- Bryman, A. (2012) *Social Research Methods*. 4th Edition-Oxford University Press.
- Burns, N., Schlozman, K. L. & Verba, S. (2001). *The Private Roots of Public Action*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- De Koster, Y. (2013, 18 april). *Rechtstreeks gekozen gebiedscommissies Rotterdam*. BinnenlandsBestuur. <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/rechtstreeks-gekozen-gebiedscommissies-rotterdam.9014152.lynkx>
- Dekker, K. (2007) *Social capital, neighbourhood attachment and participation in distressed urban areas*. A case study in the Hague and Utrecht, the Netherlands, Urban Studies, 22, pp. 355-379
- Dekker, K. & Van Kempen, R. (2006) *Participation, social cohesion and the limitations of the governance process*. An analysis of a post-WWII neighbourhood in the Netherlands, in K. Dekker (Ed.) *Governance as Glue: Urban governance and social cohesion in post-WWII neighbourhoods in the Netherlands*, pp. 105–121
- Denk en doe mee*. (z.d.). https://www.capelleaandenijssel.nl/bestuur-organisatie/denk-en-doe-mee_42182/. Geraadpleegd op 20 maart 2020, van https://www.capelleaandenijssel.nl/bestuur-organisatie/denk-en-doe-mee_42182/
- Duijs, S., Verdonk, P., & Abma, T. (2019). *Dat zorgende zit gewoon in me*. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 2019(3), 48–51.
- Engbersen, G. Snel, E. & 't Hart, M. (2015). *Mattheüs in de buurt: over burgerparticipatie en ongelijkheid in steden*. Rotterdam: Onderzoeksgroep CIMIC (EUR).
- Elchardus, M., & Spruyt, B. (2014). *Sociologie, een inleiding* (2de ed.). Pearson Benelux B.V.

- Gibbs, G. R. (2018). *Analyzing Qualitative Data* (2nd Revised edition). Huddersfield, United Kingdom: SAGE Publications.
- Gittell, M., Ortega-Mustamante, I. & Steffy, T. (2000), *Social Capital and Social Change*, Women's Community Activism. *Urban Affairs Review* 36(2), pp. 123– 147.
- Howell, J. (2007). Gender and Civil Society: Time for Cross-Border Dialogue. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, 14(4), pp. 415-436.
- Ishkanian, A. Lewis, J. (2007). Gender, Civil Society, and Participation: Introduction to the Special Issue of *Social Politics*. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, (14, 4), pp. 407–414.
- Kern, L. (2020). *Feminist City*. Verso.
- Koning Willem-Alexander. (2013, 17 september). *Troonrede 2013*. Geraadpleegd op 26 maart 2021, van www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013
- Lenos, S., Sturm, P., Vis, R. (2006). Burgerparticipatie in gemeenteland. Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006 - 2010. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Putnam, R. D. (2000) *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Onnink, G. (2021, 30 april). Stadsbestuur op de schop: straks meer zeggenschap over eigen wijk. *Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl/rotterdam/stadsbestuur-op-de-schop-straks-meer-zeggenschap-over-eigen-wijk~a9fa2c0c/>
- Rohe, W.M. & L.S. Stewart (1996), Homeownership and Neighbourhood Stability. *Housing Policy Debate* 7(1), pp. 37 – 81.
- Rotterdam (2018, 26 januari). *Rotterdam aan de slag met nieuwe wijkraden en wijkcomités* <https://persberichtenrotterdam.nl/persbericht/rotterdam-aan-de-slag-met-nieuwe-wijkraden-en-wijkcomites/>
- Schlozman, K., Burns, N., & Verba, S. (1994). Gender and the Pathways to Participation: The Role of Resources. *The Journal of Politics*, 56(4), pp. 963-990.
- Van de Wijdeven, T. (2012). *Doe-democratie. Over actief burgerschap in stadswijken*. Delft, NL: Eburon.
- Van der Meer, T. (2016). De lokale democratie en het probleem van participatieve ongelijkheid. *Mens en Maatschappij*, 91(8), pp. 357-380

- Van Houwelingen, P., A. Boele & P. Dekker (2014). *Burgermacht op eigen kracht. Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag: SCP.
- Van Marissing, E. (2007) Buurtparticipatie als uiting van onvrede. *City journal: wetenschappelijk tijdschrift voor de steden*, 9, pp. 22 – 25
- Verba, S., Burns, N., & Schlozman, K. L. (1997). Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement. *The Journal of Politics*, 59, pp. 1051-1072.
- Verba, S. & Nie, N. H. (1972) *Participation in America: political democracy and social equality*. New York, NY: Harper & Row.
- Verba, S., K.L. Schlozman, & H.E. Brady (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Verschoor, W., & De Bruijn, D. (2017, 15 september). *Participatiesamenleving anno 2017: volop kansen*. Movisie. <https://www.movisie.nl/artikel/participatiesamenleving-anno-2017-volop-kansen>
- Zo wil de gemeente Rotterdam wijkbewoners meer invloed geven*. (2021, 3 mei). Rijnmond.nl. <https://www.rijnmond.nl/nieuws/1206166/Zo-wil-de-gemeente-Rotterdam-wijkbewoners-meer-invloed-geven>

Bijlage A: Interviewguide

Topics

Inleiding (inventariseren/formele & informele participatie)	<ul style="list-style-type: none">• Kunt u wat vertellen over de manier waarop u zich inzet in de wijk?• Zijn er nog andere manieren waarop u iets voor de wijk doet/heeft gedaan?
De leefomgeving (built environment , cohesie en relaties)	<ul style="list-style-type: none">• Hoe ervaart u de buurt?• Hoe belangrijk vindt u de wijk waarin u woont/de directe omgeving?• Voelt u zich verbonden met de buurt?• Heeft u wel eens contact met andere wijkbewoners?• Hoe ervaart u dat?• Hoe belangrijk is dat voor u?
De overheid/politiek	<ul style="list-style-type: none">• Hoe ervaart u het contact met de gemeente over de leefomgeving?• Hoe waardeert u het lokaal bestuur? Bent u zelf betrokken?• Volgt u de landelijke politiek? (..evt. doorvragen).
Sociaal kapitaal	<ul style="list-style-type: none">• Bent u lid van een (of meerdere) vereniging(en)? Doet u vrijwilligerswerk?• Hoe zou u het contact met uw vriendenkring/familie omschrijven?

Bijlage B: Checklist ethical and privacy aspects of research

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Mensen maken de stad? De invloed van gender op bewonersparticipatie

Name, email of student: Rosa Anceaux, 487586ra@eur.nl

Name, email of supervisor: Kevin Pijpers, pijpers@essb.eur.nl

Start date and duration: Maart – Juni 2021

Is the research study conducted within DPAS

YES - NO

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?

(e.g. internship organization)

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. **YES - NO**

If 'NO': skip to part V.

If 'YES': does the study involve medical or physical research? **YES - NO**

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Does your research involve field observations without manipulations that will not involve identification of participants. **YES - NO**

If 'YES': skip to part IV.

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). **YES - NO**

If 'YES': skip to part IV.

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? **YES - NO**
2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? **YES - NO**
3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? **YES - NO**
4. Will the study involve actively deceiving the participants? **YES - NO**

Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).

Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? **YES - NO**

Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? **YES - NO**

Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? **YES - NO**

Is the health and/or safety of participants at risk during the study? **YES - NO**

Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES - NO

Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES - NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Continue to part IV.

PART IV: SAMPLE

Where will you collect or obtain your data?

Dataverzameling vindt plaats door middel van interviews. De respondenten worden benaderd n.a.v. hun deelname aan inspraakavonden georganiseerd door de gemeente Capelle aan den IJssel. Ook zal ik via het WOP (WijkOverlegPlatform) contact zoeken met andere buurtbewoners die actief zijn in hun leefomgeving. Tevens zal de onderzoeker deelnemen aan inloopmomenten om zo contact te leggen met informeel participerende bewoners.

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

10 a 15 personen woonachtig in de gemeenten Capelle aan den IJssel en Rotterdam.

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

De gemeente Capelle aan den IJssel heeft ongeveer 67.000 inwoners. De gemeente Rotterdam telt er 623.000. Een deel van hen zet zich in voor de wijk. Het is niet bekend hoe groot de groep buurtparticipanten precies is, ook omdat de manier waarop men kan participeren verschilt.

Note: indicate for separate data sources.

Continue to part V.

Part V: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

Tijdens de interviews maak ik gebruik van een voicerecorder. De gesprekken worden tijdelijk daar opgeslagen. Na het interview sla ik de bestanden op op de computer. Ook de transcripties worden hier opgeslagen. Hiervoor maak ik gebruik van MS365 en mijn EUR account. De bestanden worden voorzien van een wachtwoord.

De notities gemaakt tijdens de bewonersavonden worden direct digital opgeslagen op eerdergenoemde servers. Ook de notities zullen worden voorzien van een wachtwoord.

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

Ikzelf.

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

Door de bestanden op te slaan op de servers worden er automatisch backups gemaakt.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

De namen van de respondenten worden geanonimiseerd door deze te vervangen door een pseudoniem. De lijst met namen / nummers wordt apart opgeslagen van de andere data, in mijn persoonlijke cloud.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student:

Rosa Anceaux

Date: 20-3-2021

Name (EUR) supervisor:

Kevin Pijpers

Date: 12 april 2021

APPENDIX I: Informed Consent Form (if applicable)

Naam van het onderzoeksproject	Mensen maken de stad: Een onderzoek naar de invloed van gender op bewonersparticipatie
Doel van het onderzoek	Dit onderzoek wordt geleid door Rosa Anceaux. U bent van harte uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek. Het doel van dit onderzoek is meer informatie te verkrijgen in wat mensen ertoe beweegt te participeren bij het maken van beleid, specifiek de ontwikkeling van de buitenruimte.
Gang van zaken tijdens het onderzoek	<p>U neemt deel aan een interview waarin aan u vragen zullen worden gesteld over de binding met de buurt, uw burens en uw relatie tot de (lokale) overheid. Een voorbeeld van een typische vraag die u zal worden gesteld: “Hoe waardeert u de buitenruimte in uw buurt?”.</p> <p>U dient tenminste 18 jaar te zijn om deel te nemen aan dit onderzoek en actief te zijn in uw wijk. Onder actief zijn in de wijk wordt bedoeld dat u deelneemt aan bewonersavonden, buurtmoeder bent, helpt de wijk schoon te houden of op een andere manier bijdraagt aan de leefbaarheid in de wijk.</p> <p>Voorafgaand aan het interview vullen alle deelnemers een korte vragenlijst in. Hierin staan onder andere vragen over achtergrondgegevens en persoonlijke eigenschappen. Tijdens het interview zal, aan de hand van een topic list, dieper worden ingegaan op uw binding met de leefomgeving, uw houding t.o.v. de lokale overheid en uw motieven (wel) niet deel te nemen aan participatiebijeenkomsten. Van het interview zal een audio-opname worden gemaakt, zodat het gesprek later ad-verbatim (woord voor woord) kan worden uitgewerkt.</p> <p>Dit transcript wordt vervolgend gebruikt in het verdere onderzoek.</p>
Potentiële risico's en ongemakken	Er zijn geen fysieke, juridische of economische risico's verbonden aan uw deelname aan deze studie. U hoeft geen vragen te beantwoorden die u niet wilt beantwoorden. Uw deelname is vrijwillig en u kunt uw deelname op elk gewenst moment stoppen.

<p>Vergoeding</p>	<p>U ontvangt voor deelname aan dit onderzoek geen vergoeding . Door deel te nemen aan dit onderzoek zult u meer inzicht krijgen in uw bijdrage aan de ontwikkelingen in uw leefomgeving. Het bredere doel van dit onderzoek is: het verkrijgen van meer inzicht in motieven wel of niet te participeren bij ontwikkelingen in de wijk.</p>
<p>Vertrouwelijkheid van gegevens</p>	<p>Uw privacy is en blijft maximaal beschermd. Er wordt op geen enkele wijze vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens van of over u naar buiten gebracht, waardoor iemand u zal kunnen herkennen.</p> <p>Voordat onze onderzoeksgegevens naar buiten gebracht worden, worden uw gegevens anoniem gemaakt: geanonimiseerd. Enkele eenvoudige voorbeelden hiervan:</p> <p>uw naam wordt vervangen door anonieme, op zichzelf betekenisloze combinatie van getallen.</p> <p>uw leeftijd zelf wordt niet verwerkt, maar in een categorie geplaatst. Bijvoorbeeld: leeftijd: tussen 18-25 jaar / tussen 25-35 jaar etc.</p> <p>Bij de start van ons onderzoek krijgt uw naam direct een pseudoniem; uw naam wordt gepseudonimiseerd ofwel ‘versleuteld’. Op deze manier kan wel worden onderzocht wat u in het gesprek aangeeft, maar weten de getrainde onderzoekers niet dat u het bent. De onderzoeksleider is zelf verantwoordelijk voor dit pseudoniem en de sleutel en zal uw gegevens niet delen met anderen. Als u bijvoorbeeld het onderzoek heeft afgerond zal de onderzoeksleider daarvan op de hoogte moeten kunnen zijn, om u de afgesproken vergoeding te geven.</p> <p>In een publicatie zullen of anonieme gegevens of pseudoniemen worden gebruikt. De audio-opnamen, formulieren en andere documenten die in het kader van deze studie worden gemaakt of verzameld, worden opgeslagen op een beveiligde locatie bij de Erasmus Universiteit Rotterdam en op de beveiligde (versleutelde) computers van de onderzoekers.</p> <p>De onderzoeksgegevens worden indien nodig (bijvoorbeeld voor een controle op wetenschappelijke integriteit) en alleen in anonieme vorm ter beschikking gesteld aan personen buiten de onderzoeksgroep; in dit geval aan een</p>

	<p>onderzoekscommissie van de Erasmus Universiteit Rotterdam die hiertoe bevoegdheden heeft.</p>
<p>Vrijwilligheid</p>	<p>Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Je kunt als deelnemer jouw medewerking aan het onderzoek te allen tijde stoppen, of weigeren dat jouw gegevens voor het onderzoek mogen worden gebruikt, zonder opgaf van redenen.</p> <p>Dit betekent dat als je voorafgaand aan het onderzoek besluit om af te zien van deelname aan dit onderzoek, dit dit op geen enkele wijze gevolgen voor jou zal hebben. Tevens kun je tot 5 werkdagen (bedenktijd) na het interview alsnog de toestemming intrekken die je hebt gegeven om gebruik te maken van jouw gegevens.</p> <p>In deze gevallen zullen jouw gegevens uit onze bestanden worden verwijderd en vernietigd. Het stopzetten van deelname heeft geen nadelige gevolgen voor jou of de eventueel reeds ontvangen vergoeding.</p> <p>Als je tijdens het onderzoek, na de bedenktijd van 5 werkdagen, besluit om jouw medewerking te staken, zal dat eveneens op geen enkele wijze gevolgen voor je hebben. Echter: de gegevens die u hebt verstrekt tot aan het moment waarop uw deelname stopt, zal in het onderzoek gebruikt worden, inclusief de bescherming van uw privacy zoals hierboven beschreven. Er worden uiteraard geen nieuwe gegevens verzameld of gebruikt.</p> <p>Als u besluit om te stoppen met deelname aan het onderzoek, of als u vragen of klachten heeft, of uw bezorgdheid kenbaar wilt maken, of een vorm van schade of ongemak vanwege het onderzoek, neemt u dan aub contact op met de onderzoeksleider: Rosa Anceaux / rosaanceaux@gmail.com / 06 – 10 88 15 42</p>

Toestemmings- verklaring	<p>Met uw ondertekening van dit document geeft aan dat u minstens 18 jaar oud bent; dat u goed bent geïnformeerd over het onderzoek, de manier waarop de onderzoeksgegevens worden verzameld, gebruikt en behandeld en welke eventuele risico's u zou kunnen lopen door te participeren in dit onderzoek</p> <p>Indien u vragen had, geeft u bij ondertekening aan dat u deze vragen heeft kunnen stellen en dat deze vragen helder en duidelijk zijn beantwoord. U geeft aan dat u vrijwillig akkoord gaat met uw deelname aan dit onderzoek. U ontvangt een kopie van dit ondertekende toestemmingsformulier.</p> <p>Ik ga akkoord met deelname aan een onderzoeksproject geleid door Rosa Anceaux. Het doel van dit document is om de voorwaarden van mijn deelname aan het project vast te leggen.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Ik kreeg voldoende informatie over dit onderzoeksproject. Het doel van mijn deelname als een geïnterviewde in dit project is voor mij helder uitgelegd en ik weet wat dit voor mij betekent.2. Mijn deelname als geïnterviewde in dit project is vrijwillig. Er is geen expliciete of impliciete dwang voor mij om aan dit onderzoek deel te nemen.3. Mijn deelname houdt in dat ik word geïnterviewd door (a) onderzoeker (s) van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Het interview zal ongeveer 45 minuten duren. Ik geef de onderzoeker (s) toestemming om tijdens het interview opnames (geluid / beeld) te maken en schriftelijke notities te nemen. Het is mij duidelijk dat, als ik toch bezwaar heb met een of meer punten zoals hierboven benoemd, ik op elk moment mijn deelname, zonder opgaaf van reden, kan stoppen.
-------------------------------------	--

	<p>4. Ik heb het recht om vragen niet te beantwoorden. Als ik me tijdens het interview ongemakkelijk voel, heb ik het recht om mijn deelname aan het interview te stoppen.</p> <p>5. Ik heb van de onderzoeksleider de uitdrukkelijke garantie gekregen dat de onderzoeksleider er zorg voor draagt dat ik niet ben te identificeren in door het onderzoek naar buiten gebrachte gegevens, rapporten of artikelen. Mijn privacy is gewaarborgd als deelnemer aan dit onderzoek.</p> <p>6. Ik heb de garantie gekregen dat dit onderzoeksproject is beoordeeld en goedgekeurd door de ethische commissie van de EUR. Voor bezwaren met betrekking tot de opzet en of uitvoering van het onderzoek kan ik me wenden tot de onderzoeksleider.</p> <p>7. Ik heb dit formulier gelezen en begrepen. Al mijn vragen zijn naar mijn tevredenheid beantwoord en ik ben vrijwillig akkoord met deelname aan dit onderzoek.</p> <p>8. Ik heb een kopie ontvangen van dit toestemmingsformulier dat ook ondertekend is door de interviewer.</p>	
Handtekening en datum	Naam Deelnemer	Naam Onderzoeksleider Rosa Anceaux, 487586ra@eur.nl
	Handtekening	Handtekening
	Datum	Datum